

verses formes del verb *faire*: FONTANA salvava la situació deixant en la penombra arcaïtzant el tradicional FONTEM, o bé, en francès del Nord, eliminant-lo del tot. Des de llavors això repercuteix en el català i l'italià on, sota la influència de la lírica prestigiosa de les llengües de França, *fontana* es converteix, en l'ús comú, en un mer sinònim poètic o emfàtic de *font*, en un mot de luxe; així ja en Muntaner: «ella era *fontana* de gràcia ---» (§ 182; Casac. v, 65.2); «sa melodiosa lira, / *fontana* de dolçura, / fou vora 'l Cisne entre 'ls estels penjada», «a un cayre de montanya, / l'Orèade s' --- perfuma; / la Nàyade se banya / en la *fontana* de lletosa escuma», *Atl.*, 202, 208; «per sota aquesta ordenació legal de l'amor, robusta aparença de la família --- hi ha deus i ullals i rioleres *fontanes* que brollen de totes les esquerdes en una varietat infinita de manifestacions», Coromines (*Les Llàgrimes de Sant Llorenç*, III, iv, p. 236, O. C., 390a), on no deixa de percebre's encara un elegant regust d'aquell fontanal etimològic.

El matís de 'lloc de naixors d'aigua disperses' feia *fontana* especialment apte per a la formació de diminutius i de collectius. *Fontanella* apareix des dels orígens, en Jaume I («trobam-hi una *fontanella* poca», Ag., 349). «Veniú, veniú, oh verges de Tessàlia, / com al rusc d'or les místiques abelles: / dexau per mes gemades *fontanelles*, / oh Pièrides, les aygües de Castàlia», *Atl.* (204). Però en ambients més pedestres se substituïu per *fontaneta*: «trobaren una cova prop una *fontaneta*», StVicentF (*Quar.*, 100); molt viu a Ribagorça: «Font Escura, no és una font, no és sinó una *fontanèta*», Juseu (1965), «fonts no, però yei alguna *fontanèta* en primavera, dam granotes», Benasc (id.).⁵

No obstant, en el P. Val. ha restat en ús *fontanella* en el nivell vulgar: «a la Caseta dels Morts hi ha una *fontanèla* que en diuen Font del Saviar» Alzira; «a l'Alfinac hi ha dos *fontanèles*» Puçol; la *Fontanella de N'Oller*, prop del Mas de N'Oller a Ares del Maestre. I potser no ho és menys a Mallorca, puix que n'han format un diminutiu: «s'Avenc de Ses Basses és un *fontanèlò*», Deià (1962-4). Altres diminutius interessants: Hort i Aubaga de *Funtièles*» Escarlà (1957) FONTICELLAS; «fora d'aquestes ací no hi ha més que algunes *fontarijòtes*» Castellàs (Segre Mj.); «la *Fumiana* (< FONTEM MEDIANAM) no és més que una *fonti-sòta*» Alins de les Pauils; «encara hi ha altres *fonti-sòns*, però no val la pena de parlar-ne», Serradell de Flamicell (1957). **Fontarrillota* diminutiu, de *fontanell-ota*, dissimilat en **fontarrillota*.

Tal com en la toponímia castellana trobem (*H)ontañón*, que ens duu a postular *FONTANIONE,⁶ derivat de FONTANA, en alt-aragonès usen *fontañona* 'fonteta' («Fuandaluz no és més que una *fontañona*» Acín, 1966): ara bé d'aquest *FONTANIONE ha de venir el nostre diminutiu *fontinyol*, especialment mallorquí (encara que imitat per JoCarner): «allà dalt hi ha un *fontinyól* que li diuen la Font des Cossí», Deià (1964): el *FONTANEOLA que voldria postular *AlcM* no és possible perquè els diminutius en -OLUS, -OLA només es formaren sobre primitius en -I- o en -Æ- mai sobre pri-

mitius en -NA, mentre que hi ha en llatí vulgar un sufix derivatiu -IONE, com en COMPANIONE, HISPANIONE, BURGUNDIONE, etc., que en part han sofert la mateixa dissimilació de -ONE en -ol (*espanyol, campanyol*, etc.). *Fontinoia*.

Com a collectius de FONTANA funcionaren els arcaïcs *Fontanet*-ETUM i *Fontaneda*, aviat restringits a la toponímia, i *fontanal* que tingué vida més prolongada, formació paral·lela al cast. *fontanar* [primera meitat S. XIII], de manera que encara l'usaren Costa i Llobera i algun altre poeta modern. Resta viu en llenguatge planer només en ross.: «no hi ha font però d'allò en diuen *Fontseca* perquè hi ha uns *fontanals*» Planès de la Perxa (que m'expliquen com a 'fonts intermitents' o 'd'estació humida'); també a Tuès (1959), però allà molts ho han alterat en *Fanganals*, i s'explica, perquè aqueixos prats tan humits tenen propensió a omplir-se de fang. *Fontaner* [Lab., 1839]; *fontaneria*.

Entre els NLL compostos de *Font-* que aplega meritòriament *AlcM* convé rectificar una sèrie d'errors especiosos, sobretot en l'aspecte etimològic. No és *Fontgenina* (grafia merament capritxosa), sinó *Fontjanina* FONTEM DIANINAM 'font de les janes o DIANAS, dones d'aigua' (cf. DCEC XANA, i ací DIANA); amb aquest, va *Fonteana* 'font i bordes a Vall Ferrera' (BDC XXIII, 325) < *fonteyana* < FONTEM DIANAE (cf. supra *Fon Devino*). Observem que no hi ha (o serien molt rars) compostos de *Font* amb un nom de persona (no és com els conreus o llocs habitats, que interessaven als senyors, mentre que les fonts han estat sempre reconegudes com a propietat de tothom). *Fontbernat* i *Fontarnau* són excepcions merament fallaces: aquell deu venir de *Font Baranat* (amb el masculí arcaic) 'font closa amb recinte' (cf. *barandat* s. v. BARANA), aquest de *Font Arenal* > *Arnal* que coincidint amb la coneguda variant fonètica del NP ARNALD, fou després substituït per la variant comuna *Arnau*. *Fontdeca* no és «grafia aglutinada = font de cova» sinó la construcció adjectiva llatina FONTE CAVA 'font balma-da, concavada', en un mot l'equivalent de *Fontova* < *Font Tova* (amb el significat etimològic 'buit de dins'); altrament el nom es repeteix en el Bearn, on un Bernat de *Fondacabe* ja figura l'any 1328 en el *Cartulari* d'Ossau (80.16).⁷ *Font-rabiosa* no hi ha tal «font impetuosa» en aquest poble del Capcir (ni font gaire notable, prou que hi he estat): d'acord amb les grafies antigues ve de *Font-robiosa* 'font rogenca' = *Font-rubí*, *Font rovellat*, etc., de RUBEUS +-OSUS: una de tantes fonts que deixen alguna marca ferruginosa o oxidada.

Fontal adj. [Eiximenis], «un co<I>l qui era molt abundant en aygües *fontals*», AntCanals (*Scipiò*, NCL., 45); *fontalitat*. *Fontada* [Lab., 1864]: «avuy fent una *fontada*, demà anant a Sant Joan de les Abadesses, demà passat a Ribes ---», NOLLER (*Pap.*, 109). *Fontinalcies* [DFa.], derivat de *Fontinalis* nom científic d'una espècie de molsas que creixen vora les fonts.

¹ Entenguem segurament: *fos feta una cu. ---*.

² Comença ja a Cerdanya, almenys l'alta: *la fón dè ---* (5 a Vedrinyans, dues a Ro, 1959); Paz de las